

Předmanželská smlouva a platnost manželství

Marie Kolářová

Manželství v katolické církvi vzniká zákonně projeveným souhlasem muže a ženy (kán. 1057 § 1 CIC/1983), přičemž pro platný vznik manželství vyžaduje kanonické právo absenci manželských překážek a dodržení předepsané kanonické formy. Od některých překážek i od kanonické formy může být za zákonem stanovených podmínek udělena dispens. Při vzniku manželství je klíčový právě manželský souhlas, který nelze nijak nahradit. Tento bezpodmínečný a časově neohraničený souhlas musí zahrnovat neodvolatelné rozhodnutí muže a ženy výlučně se navzájem odevzdat a přijmout bez možnosti jeho odvolání v budoucnosti. Kodex kanonického práva z roku 1983 při jeho definici vycházel z pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*: „Důvěrné společenství života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi, se uskutečňují manželskou smlouvou neboli neodvolatelným osobním souhlasem.“¹

Tyto jasně definované požadavky se mnohdy střetávají s realitou, která přináší těžkosti těm, kdo vedou přípravu na manželství. Nezřídka se totiž objevují nupturienti,² kteří jsou rozhodnuti uzavřít předmanželskou smlouvu. Pro ty, kdo nupturienty připravují, pak vyvstávají pochybnosti týkající se platnosti takového manželství. Táhá se, zda je vůbec možné asistovat jeho uzavření. Nastoluje se oprávněná otázka, zda záměr nupturientů uzavřít předmanželskou smlouvu nepředstavuje vyloučení nerozlučitelnosti manželství, příp. zda se nejedná o stanovení podmínky do budoucnosti způsobující neplatnost manželství.

¹ *Gaudium et spes*, čl. 48, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha, 1995, s. 222.

² Termínem *nupturienti* označuje kanonickoprávní věda muže a ženu, kteří hodlají uzavřít manželství. Často se pro označení nupturientů používá nesprávný termín *snoubenci*.

1. Vyloučení nerozlučitelnosti manželství

Podstatnými vlastnostmi křesťanského manželství jsou jednota a nerozlučitelnost (kán. 1056 CIC/1983). Rozhodnutí uzavřít předmanželskou smlouvu, jejímž obsahem je uspořádání majetkových poměrů pro případný rozvod, se proto u křesťanských nupturientů jeví jako jednání směřující proti podstatě manželství: záměr uzavřít předmanželskou smlouvu se může považovat za důkaz jejich úmyslu vyloučit nerozlučitelnost manželství. Nupturienti musí vědět, že uzavírají manželství jako nerozlučitelné společenství muže a ženy, a musí chtít takové manželství uzavřít. „Bůh chce a daruje nerozlučitelnost manželství jako plod, znamení a požadavek absolutně věrné lásky, s jakou Bůh vychází vstříc člověku a Kristus církvi,“ uvádí se v apoštolské exhortaci Jana Pavla II. *Familiaris consortio*.³

Tradiční kanonistika rozlišovala vnitřní nerozlučitelnost manželství, která je vlastní všem manželstvím, a vnější, tedy rozloučení manželství zásahem vnější autority, přičemž takovou moc nikdy nemá světská autorita. Za vnější zásah byla v této souvislosti považována moc papeže rozloučit za jistých podmínek nesvátočné manželství a též udělit dispenz od platného, ale nekonzumovaného manželství.⁴ Absolutní nemožnost rozloučení manželství vnější autoritou se tedy vztahuje na platně uzavřená a konzumovaná svátostná manželství (kán. 1141 CIC/1983).

Přestože žádná vnější moc nemůže rozloučit manželství, může nastat situace, kdy sami nupturienti předem vyloučí nerozlučitelnost manželství, resp. odmítnou přijmout pro sebe tuto jeho podstatnou vlastnost, což má za následek neplatnost manželství (kán. 1101 § 2 CIC/1983). Avšak i návrh na rozvod manželství u světského soudu musí být správně interpretován ve vztahu k nauce církve o nerozlučitelnosti manželství.

Nejdříve je proto třeba vymezit, jakým jednáním dochází k vyloučení nerozlučitelnosti manželství. Musí se jednat o právně kvalifikované jednání vztahující se k podstatě manželství. Vyloučení nerozlučitelnosti manželství znamená pevné a jednoznačné rozhodnutí nupturienta být vázán jen rozlučitelným manželským svazkem. Nestačí tedy, že nupturient je seznámen s možností rozvodu manželství před světským soudem. Musí přímo připouštět právě jen manželství, které je rozlučitelné. Možnost rozloučit manželství chápe takovýto nupturient jako jeho

³ *Familiaris consortio*, Praha, 1996, čl. 20, s. 26.

⁴ BEAL, John P., *Marriage*, in: BEAL, John P., CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J. (eds.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York, 2000, s. 1249.

podstatnou vlastnost. Z uvedeného vyplývá, že nerozlučitelnost vylučuje ten, kdo uzavírá manželství jen na zkoušku, jen jako experiment, ten, kdo odmítá časově neomezené manželství a uznává jen takové manželství, které je možné ukončit, ten, kdo uzavírá manželství jako rozlučitelné.⁵

Tato teoretická východiska však musí být aplikována na posouzení konkrétního jednání, které je výsledkem působení více faktorů tvořených rodinným zázemím rodiny, výchovou a dosavadní životní zkušeností. K tomu pochopitelně nastávají obtíže s prokazováním subjektivní stránky, tedy úmyslu v době uzavření manželství, když si často ani dotyčná strana nedokáže detailně vzpomenout, jak přesně smýšlela v okamžiku sňatku. Fakt, že dotyčná strana podala návrh na rozvod u světského soudu, není důkazem jejího úmyslu vyloučit nerozlučitelnost manželství v době jeho vzniku. Naopak není vyloučeno, že návrh na rozvod podá strana, která původně rozvod odmítala.⁶

Pro posouzení úmyslu stran je tedy nezbytné objasnit jejich vztah k rozvodu manželství. Každý nupturient nepochybně alespoň v hrubých rysech zná světskou právní úpravu, tedy ví, že umožňuje rozvod manželství před světským soudem. V průběhu přípravy na manželství se může vztah nupturienta k rozvodu manželství pohybovat na škále od jeho naprostého odmítnutí (rozvod pro tohoto nupturienta nepřichází v úvahu) až po druhý protipól, kterým je přípuštění rozvodu jako standardní možnosti řešení pro případ, že manželství nebude splňovat kritéria, na kterých nupturient trvá.

Mezi těmito krajnostmi se ocitá nupturient, který si je vědom, že jeho manželství může skončit rozvodem před světským soudem, nepřije si rozvod, ale současně si je vědom, že by manželství mohlo takto skončit, aniž by rozvod byl součástí jeho původních záměrů a představ o společném manželském životě. Škála vědomí nupturienta může být v tomto případě značně široká. Spadají sem případy, kdy se úzkostný nupturient obává, že může být svým partnerem opuštěn, a to i tehdy, když se sám bude bránit rozvodu manželství. Může být též obecně srozuměn s tím, že mohou nastat okolnosti, kdy by další setrvání v manželství mělo destruktivní

⁵ ZAMBON, Adolfo, *L'esclusione dell'indissolubilità del vincolo*, in: Quaderni di diritto ecclesiale č. 2/2007, Milano, s. 186–187.

⁶ Např. pokud rodině hrozí další exekuce a strana potřebuje ochránit alespoň nějaký majetek, aby zajistila výživu a vzdělání potomstva, nebo aby se mohla domáhat povinnosti platit výživné anebo z důvodu absolutní nečinnosti druhé strany po řadu let.

vliv buď na něho nebo na děti, jako jsou např. situace, kdy se druhá strana stane závislou na alkoholu, drogách, hazardních hrách apod.

Dřívější judikatura církevních soudů považovala obvykle za vyloučené, že by nupturienti byli schopni mít tak jednoznačný a definitivní úmysl vyloučit rozlučitelnost manželství, který by způsobil vadu jejich souhlasu. Tento názor korespondoval i s celkovou situací ve společnosti, kdy rozvody byly výjimkou, případně nebyly vůbec světskou legislativou umožněny. V současné době, kdy se rozvod ve společnosti nepovažuje za mimořádný jev a většinou mu světské právo ani příliš nebrání, judikatura vyloučení nerozlučitelnosti jako vadu manželského souhlasu připouští.⁷ Dokazování tohoto úmyslu není v průběhu soudního řízení snadné, protože vyhrazená možnost rozloučit manželství musí být nikoliv eventuální, ale rozhodně chtěná. Soud zkoumá výpovědi stran a svědků, příčinu simulace manželského souhlasu, okolnosti předcházející a provázející uzavření manželství i celý průběh manželství.

2. Podmínka do budoucnosti

Vázání manželského souhlasu na podmínku je problematické s ohledem na podstatu křesťanského manželství, které je nejvnitřnějším společenstvím muže a ženy. Nupturienti se při uzavírání manželství navzájem odevzdávají jeden druhému. Připojení podmínky znamená určitou neúplnost souhlasu, výhradu, kterou učinil jeden nupturient ve vztahu k druhému. Z tohoto důvodu také Kodex kánonů východních církví z roku 1990 jakékoliv podmínky manželského souhlasu zakázal (kán. 826 CCEO).

V latinské církvi přetrvává silná tradice pojetí manželství jako smlouvy včetně připojení podmínek k souhlasu vytvářejícímu tuto smlouvu. Kodex kanonického práva z roku 1917 umožňoval manželům vyslovit podmínky do budoucnosti a stanovil, že dovolená podmínka odkládá platnost manželství (kán. 1092, 3° CIC/1917). Jiné podmínky do budoucnosti byly podle okolností buď neplatné (podmínky v rozporu s podstatou manželství, srov. kán. 1092, 2° CIC/1917), nebo byly považovány za nedoložené (nečestné nebo nemožné podmínky, srov. kán. 1092, 1° CIC/1917).

⁷ ZAMBON, Adolfo, *L'esclusione dell'indissolubilità del vincolo*, s. 194.

Diskuse týkající se zachování podmínek manželského souhlasu v kanonickém právu latinské církve probíhaly již během příprav Kodexu kanonického práva z roku 1917 a ještě rozsáhlejší a delší byla diskuse před přijetím nového kodexu. Nakonec byl zvolen kompromis.⁸ Kodex kanonického práva z roku 1983 podmínky do budoucnosti zakázal pod sankcí neplatnosti manželství (kán. 1102 § 1 CIC/1983). Zůstaly zachovány jen podmínky do přítomnosti nebo do minulosti (kán. 1102 § 2 CIC/1983), tedy podmínky, jež jsou naplněny v okamžiku vyslovení manželského souhlasu. Tyto podmínky se označují jako nepravé, protože v době vyslovení souhlasu již podmíněná událost nastala. Jen strana, která podmínku stanovila, o ní neví.

Vymezení podmínky do budoucnosti musí být jednoznačné a musí tvořit neoddělitelnou součást manželského souhlasu. Nejsou to tedy jen pouhé představy o budoucím fungování manželství, přání a motivy, ale rozhodné konkrétní vymezení určité skutečnosti, na které jeden z nupturientů jednoznačně trvá. Může se jednat např. o umožnění studia na vysoké škole, výkonu určitého povolání, bydlení v konkrétním místě nebo naopak odstěhování od rodičů.

Při dokazování, zda strana skutečně připojila ke svému souhlasu podmínku do budoucnosti, je nutné posoudit význam a závažnost vymíněné budoucí skutečnosti pro stranu. Čím významnější tato skutečnost pro život strany je, tím pravděpodobněji se jeví, že podmínka byla skutečně připojena. Důležitá je též reakce strany při nesplnění podmínky, tedy zda existuje přímá souvislost mezi nesplněním podmínky a následným rozpadem manželského soužití.

Připojení podmínky se prokazuje obtížně. Afirmativní rozhodnutí soud vydá, pokud zjistí, že podmínka do budoucnosti se stala konstitutivní součástí manželského souhlasu. Nupturient vyslovující podmínku si rozhodně stanoví, že pokud nebude jeho podmínka splněna, považuje manželství za neplatné, resp. se z tohoto důvodu určitě rozvede. Do jisté míry se podmínce podobá požadavek na určitou vlastnost partnera a jako neplatnost manželství je pak judikován omyl ve vlastnosti osoby, která byla druhou stranou přímo a hlavně vyžadována (kán. 1097 § 2 CIC/1983). Podmínka je požadavkem na určitou aktivitu nebo strpění určitého chování, naproti tomu požadavek na vlastnost partnera působí destruktivně na manželství kvůli absenci této předpokládané vlastnosti.

⁸ CHIAPPETTA, Luigi, *Il Codice di diritto canonico II*, Bologna, 2011, s. 363–364.

3. Předmanželská smlouva

V souladu s ustanovením § 716 občanského zákoníku z roku 2012 si mohou nupturienti sjednat manželský majetkový režim odlišný od zákonného. K platnosti předmanželské smlouvy je nezbytné, aby byla pořízena formou veřejné listiny (notářského zápisu). Ve smlouvě nupturienti stanoví, které věci budou nabývat do svého výlučného vlastnictví, jak to bude s výnosy, užítky a přírůstky z tohoto majetku, a též si vymezí odpovědnost za přijaté závazky. Smlouva nabude účinnosti uzavřením manželství (§ 720 odst. 1 občanského zákoníku). Občanský zákoník ponechává na vůli nupturientů, jak si mezi sebou dohodnou konkrétní uspořádání, záleží tedy jen na nich, jakých věcí se bude smlouva týkat a v jakém rozsahu si vymezí svoje majetkové poměry, omezení jsou pouze dobrými mravy a veřejným pořádkem.

Ačkoliv zákon výslovně nevztahuje úpravu dohody o majetkovém uspořádání k budoucímu rozvodu, jsou ujednání pro případ rozvodu obvyklou součástí smlouvy. V této souvislosti se pochopitelně okamžitě nastolí otázka, zda nupturienti, kteří uzavřeli předmanželskou smlouvu, jsou způsobilí uzavřít církevně platné manželství. Ujednání o případném rozvodu svědčí o tom, že nupturienti předpokládali jako eventuelní možnost, že by manželství mohlo skončit i tímto způsobem.

Důležité je proto rozlišit mezi chtěním a vědomím, že nějaká skutečnost může nastat, i když si ji v žádném případě strana nepřeje. Může nastat i situace, kdy nupturient zvolí za dané situace rozvod jako nutné řešení. Katechismus katolické církve připouští možnost odloučení manželství, a dokonce za jistých okolností je považuje za oprávněné s tím, že rozvod manželství považuje sám o sobě za mravně neutrální, pokud je jedinou možností, jak ochránit majetek a zajistit péči o děti (čl. 2383, srov. též kán. 1151–1155 CIC/1983).

Vědomí toho, že manželství může skončit rozvodem u světského soudu, není samo o sobě způsobilé být dostatečným důkazem, aby církevní soud prohlásil, že nupturienti vyloučili nerozlučitelnost manželství. V soudním řízení musí být prokázáno, že alespoň jeden z nupturientů na uzavření předmanželské smlouvy trval, protože rozvod považoval za zcela legitimní a oprávněný způsob, jak ukončit vztah se svým manželským partnerem. Předmanželská smlouva se stane proto jedním z navržených důkazů, nikoliv však jediným. Musí tvořit součást ostatních důkazů, jako jsou především výpovědi svědků a další důkazy (např. korespondence), které v souhrnu prokáží vyloučení nerozlučitelnosti.

Obdobné platí i ve věci posouzení, zda uzavření předmanželské smlouvy neznamenal připojení podmínky do budoucnosti mající za následek neplatnost takového manželství. Ani v tomto případě nestačí pouze obecná představa nupturienta. Manželství je neplatné, pouze pokud by nupturient striktně, za všech okolností jednoznačně trval na rozvodu v případě, že by nastala skutečnost, kterou si vymínil. Předmanželskou smlouvu by tedy uzavíral s úmyslem budoucího rozvodu, pokud nastanou jím vyhrazené skutečnosti.⁹

Důvody pro uzavření předmanželské smlouvy nemusí být prioritně motivovány možným rozvodem. Může se jednat o prostou snahu nevystavit vážným potížím hmotné zabezpečení rodiny, zvláště pak dětí, např. v důsledku neúspěchu při podnikání. Majetek, který nupturient nabyt před vstupem do manželství, nemusí být získán pouze jeho vlastní pílí, ale může se jednat o rodinné jmění nabyté od předchozích generací. Nupturient může být povinován např. péčí o děti z předchozího vztahu.¹⁰

Majetkové smlouvy uzavírané před vstupem do manželství se však jeví jako problematické, a to též kvůli jejich určitému nesouladu s podstatou manželství, kterou je nevnitřnější společenství celého života muže a ženy, tedy jejich úplné vzájemné odevzdání. Jejich vzájemné majetkové poměry jsou přitom oddělené, a není tedy dosaženo naprosté úplnosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že je nezbytné, aby ti, kdo připravují nupturienty na uzavření manželství, hovořili s těmi, kdo hodlají uzavřít předmanželskou smlouvu, a snažili se co nejpečlivěji rozpoznat jejich úmysly. Plošné odmítnutí takových nupturientů nepovede k jejich lepšímu pochopení podstaty křesťanského manželství. Pokud skutečně nupturienti považují rozvod za běžnou věc, je nutné zvážit, zda jsou způsobilí uzavřít křesťanské manželství, a případně je i zdvořile

⁹ Kardinál Velasio de Paolis v rozhovoru pro deník La Repubblica připustil možnost uzavření předmanželské smlouvy, pokud se jedná o úpravu majetkových otázek, současně však upozornil, že takováto smlouva nesmí obsahovat žádnou podmínku typu „v případě nevěry se rozvedeme“. V tomto případě by se jednalo o neplatné manželství. Srov. <<https://perma.cc/GW6J-E7QK>> (1. 2. 2018).

¹⁰ Např. na internetových stránkách Arcidiecéze San Antonio ve Spojených státech amerických je uvedeno, že církev nezakazuje uzavření předmanželské smlouvy jako takové, dokonce může být někdy zcela legitimní, jako je např. v případě vdovců a vdov ochrana dědických práv dětí narozených v předchozím manželství. Jinak je nupturientům doporučeno vyhnout se uzavření takovéto smlouvy, a to vzhledem k tomu, že smlouva implikuje nedostatek důvěry a schopnosti vzájemného odevzdání nupturientů. Srov. <<https://perma.cc/8XRD-RB8F>> (1. 2. 2018).

odmítnout. Pokud jsou motivováni jen přílišnou opatrností, nebo jinými důvody, které již byly výše naznačeny, je třeba s nimi dále hovořit o křesťanském manželství a důkladně je připravit. Jejich odmítnutí by však jednoznačně přineslo škodu nejen jim, ale i církevnímu společenství.

Resumé

Článek se zabývá kanonickoprávní otázkou, zda uzavřením předmanželské smlouvy podle občanského zákoníku z roku 2012 nupturienti vylučují nerozlučitelnost manželství. Zkoumá, zda lze z uzavření předmanželské smlouvy dovodit, že nupturienti byli srozuměni s tím, že jejich manželství může skončit rozvodem či dokonce považovali rozvod za své právo. Autorka objasňuje pojem vyloučení nerozlučitelnosti manželství a vymezuje jednání, které naplňuje tuto skutkovou podstatu. Následně analyzuje jednotlivé motivy, pro něž nupturienti uzavírají předmanželskou smlouvu. Dochází k závěru, že uzavření předmanželské smlouvy neznamená vždy vyloučení nerozlučitelnosti manželství.

Summary

Prenuptial Agreement and Validity of Marriage

The article deals with the canon law question of if, by concluding a prenuptial agreement under the Civil Code of 2012, those wishing to marry exclude the indissolubility of marriage. The article examines whether it can be inferred from the conclusion of a prenuptial agreement that those wishing to marry were aware that their marriage might end with divorce or even whether they consider divorce as their right. The author clarifies the notion of the exclusion of the indissolubility of marriage and defines the conduct that fulfils this subject matter. She then analyses individual motives leading to the conclusion of a prenuptial agreement. She comes to the conclusion that a prenuptial agreement does not always exclude the indissolubility of marriage.

Zusammenfassung

Ehevertrag und Gültigkeit der Ehe

Der Artikel befasst sich mit der kanonischen Frage, ob die Nupturienten durch den Abschluss eines Ehevertrags nach dem Zivilgesetzbuch von 2012 die Unauflöslichkeit der Ehe ausschließen. Es wird geforscht, ob sich aus dem Abschluss des Ehevertrags ableiten lässt, dass die Nupturienten sich bewusst waren, dass ihre Ehe mit einer Scheidung enden könnte oder dass sie sogar die Ehescheidung als ihr Recht betrachten. Die Autorin klärt den Begriff des Ausschlusses der Unauflöslichkeit der Ehe und definiert das Verhalten, das

diesen Tatbestand erfüllt. Ferner analysiert sie einzelne Motive des Abschlusses des Ehevertrags. Sie kommt zum Schluss, dass der Abschluss eines Ehevertrags nicht immer den Ausschluss der Unauflöslichkeit der Ehe bedeutet.

Riassunto

Il contratto prematrimoniale e la validità del matrimonio

L'articolo si occupa di una questione appartenente al diritto canonico, cioè se a seguito della stipulazione di un contratto prematrimoniale ai sensi del Codice Civile del 2012 i nupturienti escludano l'inseparabilità del matrimonio. Esamina se la conclusione del contratto prematrimoniale possa implicare la consapevolezza dei nupturienti riguardo la possibilità dello scioglimento del loro matrimonio (divorzio), o se questi addirittura considerino il divorzio un loro diritto. L'autrice del testo chiarisce la nozione della esclusione dell'inseparabilità del matrimonio e determina la condotta che adempie questa fattispecie. In seguito analizza diverse motivazioni che portano i nupturienti alla stipulazione del contratto prematrimoniale. Conclude, che la stipulazione del contratto prematrimoniale non significhi sempre l'esclusione dell'inseparabilità del matrimonio.

Klíčová slova: předmanželská smlouva, neplatnost manželství, nerozlučitelnost manželství, podmínka do budoucnosti, vada manželského souhlasu, konfesní právo, rozvod manželství

Keywords: prenuptial agreement, nullity of marriage, indissolubility of marriage, future condition, deficiency of marital consent, religion law, divorce

Autorka

JUDr. Ing. Marie Kolářová, Th.D., se narodila 25. června 1964 v Jihlavě. Vystudovala Vysokou školu ekonomickou, Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a Katolickou teologickou fakultu téže univerzity. V současnosti působí jako kancléřka Arcibiskupství pražského, instruktorka tribunálu pro vyšetření žádostí o papežskou dispens ke zrušení manželského svazku ve prospěch víry a advokátka Metropolitního církevního soudu Arcidiecéze pražské.

JUDr. Ing. Marie Kolářová, Th.D., was born on 25th June 1964 in Jihlava. She graduated from the University of Economics in Prague, the School of Law of Charles University in Prague and the School of Catholic Theology of the same university. At present, she is the chancellor of the Archbishopric of Prague, the instructor of the tribunal for the examination

of papal dispensation requests for the dissolution of the marriage bond in favour of the faith, and the advocate of the Metropolitan Tribunal of the Archdiocese of Prague.

JUDr. Ing. Marie Kolářová, Th.D., geboren am 25. Juni 1964 in Jihlava, absolvierte die Wirtschaftsuniversität in Prag, die Juristische Fakultät und die Katholisch-Theologische Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Derzeit arbeitet sie als Kanzlerin des Prager Erzbistums, als Instruktor des Tribunals für Untersuchung des Ansuchens um päpstlichen Dispens zur Auflösung der Ehe zu Gunsten des Glaubens und als Anwältin des Metropolitangerichts der Prager Erzdiözese.

JUDr. Ing. Marie Kolářová, Th.D., è nata il 25 giugno 1964 a Jihlava. Si è laureata all'Università di Economia di Praga, alla Facoltà di Giurisprudenza dell'Università Carolina a Praga e alla Facoltà di Teologia Cattolica della medesima. Attualmente svolge il ruolo di cancelliera della Curia Arcivescovile a Praga e di giudice istruttore del Tribunale per l'esaminazione delle richieste di dispensa papale per l'annullamento del matrimonio a favore della vita di fede. È avvocatessa del Tribunale ecclesiastico metropolitano a Praga.

JUDr. Ing. Marie Kolářová, Th.D.

Arcibiskupství pražské
Hradčanské náměstí 56/16
119 02 Praha 1

e-mail: majkakolar@gmail.com